

تدوین راهکارهای اجتماعی تسهیل در اجرای پروژه‌های طرح احیا و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی

موسسه تحقیقات آب

آدرس: تهران، فلکه چهارم تهرانپارس،
خیابان وفادار شرقی، بلوار شهید عباسپور،

تلفن تماس: ۷۷۰۰۰۳۰۵
نمبر: ۷۷۰۰۰۹۱۰

مقدمه

از آنجا که سیستم‌های مدیریت آب زیرزمینی در زمره سیستم‌های پیچیده اجتماعی-اکولوژیکی هستند، لذا برای حفظ تعادل در میزان این منابع نیز باید مسائل مختلف را در ابعاد متنوع آن مورد تفحص قرار داده و راهکارهایی چندجانبه برای آن در نظر گرفت.

طرح احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی، از زمره طرح‌هایی بوده است که ابعاد مختلفی را برای رسیدن به هدف خود در نظر داشته است. با این وجود در همه بخش‌ها و ابعاد موفق نبوده و با موانعی مواجه شده است.

لذا این پروژه با هدف شناسایی این موانع اجرایی طرح درصدد ارائه راهکارهایی اجتماعی جهت اجرای پروژه‌های چندگانه در طرح احیاء و تعادل بخشی است. لذا بعد از بررسی تجارب تعدادی از کشورها جهت تکمیل اطلاعات با خبرگان و صاحب نظران، مصاحبه شد.

مطالعات تطبیقی

برای شناسایی تجارب کشورهای که در اجرای تعادل بخشی آب زیرزمینی موفق بوده‌اند، بعد از بررسی سیر تاریخی این تحول، به عوامل موجود در موفقیت این مدیریت پرداخته شده است.

مکزیک	اسپانیا	چین	هند
سیر تاریخی	سیر تاریخی	سیر تاریخی	سیر تاریخی
موانع و علل موفقیت	موانع و علل موفقیت	موانع و علل موفقیت	موانع و علل موفقیت

کشورهای مورد مطالعه برای شناسایی روش اجتماعی تعادل بخشی آب زیرزمینی

مطالعات تاریخی در ایران

در این بخش با مروری بر سیر تاریخی قوانین و سیاست‌های حفاظت از منابع آب زیرزمینی در دو دوره قبل و بعد از انقلاب پرداخته شده است که عبارتند از:

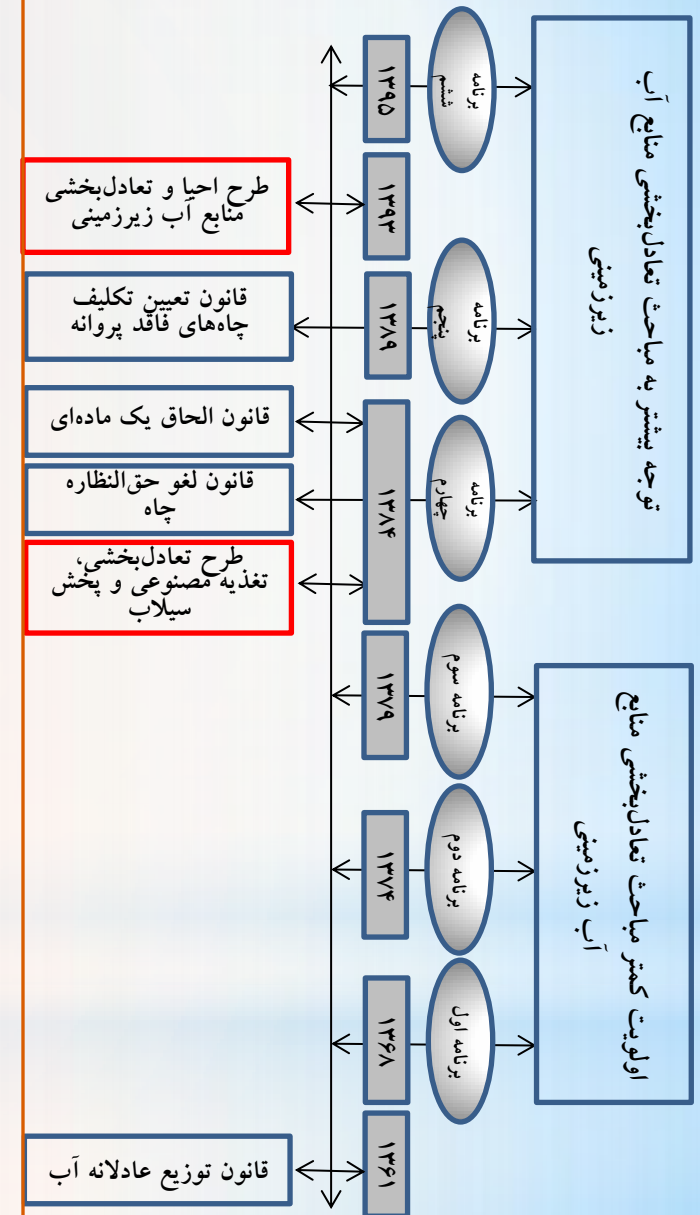
- ☐ قانون آب و نحوه ملی شدن آن (۱۳۴۷)
- ☐ قانون توزیع عادلانه آب (۱۳۶۱)
- ☐ قانون لغو حق النظاره چاه‌ها
- ☐ قانون الحاق یک ماده‌ای
- ☐ قانون تعیین تکلیف چاه‌های فاقد پروانه بهره‌برداری
- ☐ برنامه‌های توسعه
- ☐ طرح احیا و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی

الف) بندهای قانونی حفاظت از منابع آب زیرزمینی در قانون آب و نحوه ملی شدن آن (۱۳۴۷)

ماده	موضوع ماده قانونی
۱	دولت به‌عنوان حفاظت‌کننده اصلی منابع آب
۴ تا ۱۴	تعیین مصرف معقول آب با صدور پروانه مصرف
۲۱	تعیین پلیس مسلح آب برای حفاظت از منابع آب
۲۳	پروانه مصرف چاه/مسدود کردن چاه غیرمجاز
۲۴	ممنوعیت حفر چاه و قنات در مناطق دارای افت آب
۳۳	تجهیز چاه به وسائل اندازه‌گیری میزان برداشت آب
۳۴	نظام‌مند کردن صدور پروانه حفاری برای حفاران
۵۹	وضع جرایم بر برداشت غیرمجاز آب از چاه‌ها
۶۰	قرار مجرمیت برای افرادی که عمداً آب را آلوده کنند

بندهای قانونی حفاظت از منابع آب زیرزمینی در قانون آب و نحوه ملی شدن آن (۱۳۴۷)

ب) تحولات قوانین و سیاست‌های کلان کشور در زمینه حفاظت از منابع آب زیرزمینی در دوران بعد از انقلاب

تحولات قوانین و سیاست‌های کلان کشور در زمینه حفاظت از منابع آب زیرزمینی در دوران بعد از انقلاب

نتایج

۱- موانع اجتماعی طرح‌های نظارتی و ارائه راهکار

در جدول زیر، به مهمترین عواملی که مانع از نظارت بر بهره‌برداری از منابع آب زیرزمینی خواهد شد و راهکارهای بهبود آن اشاره شده است؛

طرح	دلایل	راهکار
نصب کنتور	نصب گزینشی کنتور	انتخاب جامع دشت پایلوت
	تغییر متولی کنتور چاه	تعیین تکلیف نهایی متولی
	هزینه خرابی کنتور	بیمه تجهیزات
	احساس ناعدالتی بهره‌بردار	تعیین تکلیف چاه‌های چاه مجاز نسبت به غیرمجاز
	جرائم نامتناسب با جرم	تشکیل محاکم تخصصی
گروه گشت و بازرسی	عدم تناسب تعداد نیرو با چاه	افزایش نیروی متناسب و دشتیان محلی
	عدم تفکیک نیروی نظارتی و اداری	تفکیک نیروها/ واگذاری نظارت به بخش محلی
	بودجه ناکافی بازرسی عملکرد	افزایش درآمد/ نظارت بر عملکرد
	نبود قوانین پشتیبان	همسویی قوانین و برنامه‌ریزی

۳- موانع اجتماعی طرح‌های مشارکتی و ارائه راهکار

در جدول زیر، به مهمترین عواملی که مانع از طرح‌های مشارکتی حفاظت از منابع آب زیرزمینی خواهد شد و راهکارهای بهبود آن اشاره شده است؛

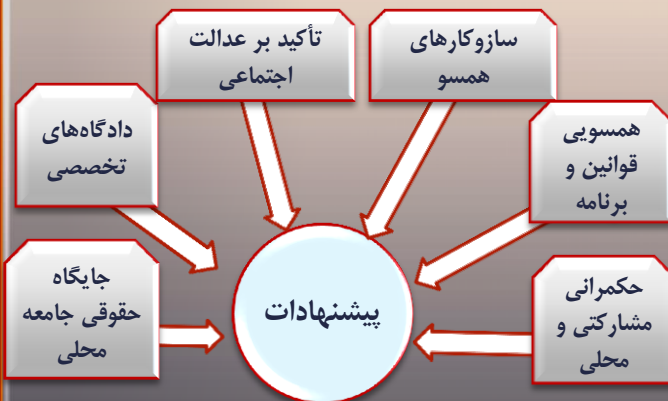
طرح	دلایل	راهکار
طرح‌های مشارکتی	انحصارگرایی نسبی در تصمیم‌گیری	گشودگی در فرایند تصمیم‌گیری/ حق رأی و امضای بهره‌بردار
	پیچیدگی‌های اداری در ایجاد تشکل مردمی	تعریف مشاغل رابط برای افراد دولتی
	درک ناصحیح از وظایف و مسئولیت‌ها	حساس‌سازی و فراتسهیل‌گری

۳- موانع اجتماعی طرح‌های نظارتی و ارائه راهکار

در جدول زیر، به مهمترین عواملی که مانع از اجرای پروژه‌های آموزشی طرح تعادل بخشی خواهد شد و راهکارهای بهبود آن اشاره شده است؛

طرح	دلایل	راهکار
آموزش	آموزش نخبه‌گرایانه دولت به بهره‌بردار	آموزش از بهره‌برداران به کارشناسان/ آموزش کاربردی و متناسب با منطقه
	آموزش کوتاه‌مدت	تداوم آموزشی/ آموزش برندینگ و بازاریابی

پیشنهادهای

موانع مدیریت مشارکتی آب کشاورزی کشور (با تمرکز بر انتقال مدیریت آبیاری)